

جستاری در سابقه گریه‌سازی و خشن جلوه‌دادن اسلام

حجت الاسلام دکتر مصطفی محقق داماد

در گفت و گوی تمدن‌ها، ایران اسلامی از چه بعدش به گفت و گو می‌نشیند؟ از بعد ایرانی؟ از بعد اسلامی؟ و یا...؟

سؤالی است که پاسخ آن در فهم نوع ترکیب ایران اسلامی نهفته است. حکما گفته‌اند ترکیب بر دو قسم است، ترکیب حقیقی و ترکیب اعتباری. ترکیب اعتباری آن است که اجزای مرکب هر یک وجود و اثر مستقل دارند ولی ذهن به جبهی برای آن اجزای مستقل بالذات و مستقل الاثر وحدت اعتبار می‌کند. مثل وحدت یک گروه، یک گردان، و... که هر یک از افراد آن برای خود شخصیتی کاملاً مستقل دارند و وحدت آن صرفاً اعتباری است. و اما در ترکیب حقیقی، چنین نیست؛ اجزای مرکب با یکدیگر شخص واحدی را تشکیل داده و دارای اثری جدیدند، اثری که کاملاً از آثار هر یک از اجزای مرکب در حال جدایی، متمایز است. ترکیب آب از اکسیژن و هیدروژن از این قبیل است، این دو ماده

متمایزی از حالت جدایی و انفکاک دارد.

اسلام عثمانی با خشونت و خونریزی وارد یونان شد و حدود ۴۵۰ سال بر آن حکومت کرد، ولی به محض فروپاشی امپراطوری عثمانی، مردم آن به مسیحیت ارتدوکس بازگشت کردند و هم‌اکنون اثری از اسلام در آن دیار یافت نمی‌شود.

نگارنده دو بار به آن سفر کرده و تمامی شهر را زیر پا گذاشته و هر چه سراغ گرفته از مسجد ابداً نشانی نیافته است. تنها ویرانه‌ای مقبول و مغفول را نشان دادند و گفتند؛ اینجا مسجد است! ولی در عوض هر چه بخواهی آثار شکنجه گاه‌های سربازان عثمانی را برای بازدید عموم به نمایش گذارده‌اند و واژه ترک به معنای غارتگری معنای می‌شود. ولی ناگفته پیداست که ایران اسلامی با فروپاشی حکومت بغداد و برداشته شدن فشار، نه تنها اسلام را رها نکرد، بلکه همچون جان شیرین آنرا در برگرفت و به ساخت و ساز و بیپینه‌سازی فرهنگ و تمدن آن پرداخت.

راز قضیه چیست؟ من فکرمی کنم رازش همان است

که اسلام به قرائت اندیشه و ران ایرانی، غیر از اسلام عثمانی بود. اسلام ایرانی برگرفته از قرائت اهل بیت (ع)، اسلام مهربانی و عشق و محبت بود. اسلامی بود که تحت آموزش علی (ع) حتی خدا از روی خشونت محض و خوف‌انگیز و یا سودای حور و غلمان و طمع‌گنجینه پرستش نمی‌شد، مردم عباد رحمان و خداوند، ولی آنان یعنی صاحب اختیار هم دوست و هم معشوق و نسبت به بندگان خالص هم عاشق و هم معشوق بود. یحیی و یحیی‌ونه (مانند ۵۴).

ادبیات فارسی این قرائت از اسلام را به گونه‌ای زیبا در طی قرون متمادی ترسیم کرده که نظیر آن در زبان‌های دیگر یا به چشم نمی‌خورد و یا بسیار اندک است. و بالاخره مسلمان پارسی ندای آسمانی‌آنا اقرب الیه من جبل الوریث (قر/۱۶) را به گوش جان می‌شنود و دست افشان غزل می‌خواند:

همه عمر بر ندارم سر از این خمار مستی

که هنوز من نبودم که تو در دلم نشستی

(اسعدی)

اگر کسی می‌خواهد نتایج

خشن جلوه‌دادن دین اسلام را

دریابد، کافی است به نتیجه

عملکرد عثمانی‌ها در - مثلاً -

یونان نگاهی بیندازد

پس از ترکیب، اثری دارد که کاملاً با آثار اجزا، قبل از ترکیب متفاوت و مغایر است. ترکیب ایران اسلامی از این قبیل است، ترکیبی است حقیقی و آن هم از نوع اتحادی آن نه انضمامی.

هیچ کس نمی‌تواند این حقیقت را انکار کند که اسلام و ایران از رهگذر خدمات متقابل با یکدیگر چنان در هم آمیخته شده‌اند که شخصیت جق‌وقی جدا و